

УДК 658.589.001.8

Сейсебаєва Н.Г.,
ст. викладач,
Нікопольський факультет
Запорізького національного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА УСПІХ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Велика наука в провідних країнах світу розглядається в ланцюжку наука – інновації – реальна економіка. У ринкових умовах головним двигуном просування по цьому ланцюжку є інтелектуальна власність, її захист, регулювання, комерціалізація. Сьогодні в Україні важко залучити кошти в науку і інновації, створити умови по залученню інновацій в нові вітчизняні технології. В той же час безперервно зростає наукомісткість продукції, а комерційний успіх продукції, що випускається, все більше ґрунтується на нових знаннях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд економічної літератури показав, що на даний час склалися два основні підходи до розуміння суті інновацій. Відповідно до першого підходу, інновація розглядається як процес реалізації нової ідеї, і це відображено в працях Гальчинського А. [1], Львовича С. [1], Захарина С. [2], Затонацької Т. [3], Ставицького А. [3], Пустовойт О. [4]. Представники другого підходу (Тулуш Л. [5], Чухно А. [6], Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. [7], та ін.) характеризують інновацію як кінцевий результат інноваційної діяльності.

В працях вітчизняних науковців розкриваються теоретико-методичні засади інноваційної діяльності підприємств. Але невирішеними залишаються питання щодо визначення чинників, які впливають на успіх інноваційної діяльності підприємств в ринкових умовах господарювання.

Постановка завдання. Дослідити теоретико-методичні засади інновацій та інноваційної діяльності підприємств. Встановити чинники, що впливають на ефективність інноваційної діяльності підприємств. Визначити проблеми, які перешкоджають створенню дієвої системи управління ефективністю інноваційної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раніше проведені дослідження показали, що інновації включають не тільки технічні або технологічні розробки, але і пошук, і використання нових форм бізнесу, нових методів роботи на ринку, нових товарів і послуг, нових фінансових інструментів. Вони характеризуються вищим технологічним рівнем, вищими споживчими якостями товару або послуг в порівнянні з попереднім продуктом. Інновації є найважливішим чинником стабільного функціонування підприємницьких, фінансових, кредитних, будь-яких інших структур, що забезпечують їх економічне зростання і конкурентоспроможність. Життєдіяльність сучасної людини, тим більше освоєння нових галузей знань, техніки і технологій, вимагає чіткого визначення використовуваних в цих процесах понять. Для успішного створення і впровадження ефективною інновації необхідно розуміти суть самого поняття «інновація».

Нами було встановлено, що загальна теорія інновацій є системою незалежних від галузі використання положень, що пояснюють суть, закони і умови формування інновацій і пов'язаних з ними наслідків.

Для повнішого висвітлення актуальності даної проблематики необхідно детально розглянути суть інновації.

Інновація (нововведення) – результат інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, упровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності, або нової або вдосконаленої організаційно-економічної форми, що забезпечує необхідну економічну і (або) суспільну вигоду.

Необхідно розрізняти інновації і неістотні видозміни в продуктах.

Залежно від технологічних параметрів інновації поділяються на: продуктові і процесні. За типом новизни для ринку інновації діляться на: нові для галузі в світі; нові для галузі в країні; нові для даного підприємства (групи підприємств).

Залежно від сфер діяльності виділяють інновації: технологічні, виробничі, економічні, торгові, соціальні, в області управління.

Ринок інновацій в Україні повинен бути надійною опорою виробництва і виступати як стимулюючий початок. Падіння виробництва, а, отже, і пропозиції в умовах товарного дефіциту є прямим свідченням зниження попиту, внаслідок зниження купівельної спроможності населення і його реальних доходів. Зараз стає очевидно, що саме інновації зможуть забезпечити стійкий шлях розвитку

економіки. Необхідні особливі надзвичайні заходи, які направлені на створення ринку інноваційних технологій в Україні.

В умовах технологічного відставання України від високорозвинутих країн, недостатньої конкурентоспроможності її продукції, нерозвинутої ринкової інфраструктури, держава повинна узяти на себе відповідальність за структурну перебудову економіки. Ринкові сили повинні доповнити і закріпити структурні зрушення в економіці під егідою державного регулювання.

Держава регулює, формує і проводить інноваційну політику через міністерства і відомства, управляючи державними бюджетними інвестиціями. У його розпорядженні є такі соціальні регулятори як пільгове оподаткування, субсидії і субвенції на розвиток територій, галузей і найважливіших виробництв, державні стандарти і норми, гарантії, а також їх захист.

Головна функція держави в інноваційному процесі полягає у визначенні пріоритетних напрямів наявних ресурсів і їх відповідної концентрації. Відсутність таких пріоритетів створює нові можливості лобювання вузьковідомчих інтересів, що призводить до неефективного використання ресурсів.

Прискорення процесу нововведень повинне відбуватися на основі науково-виробничої інформатизації і широкої кооперації різних фаз розробки і впровадження інновацій.

Досягати економічного зростання підприємств Україна може лише шляхом активного науково-технічного розвитку через використання новаторської розумової праці, що створює нові знання і нові технології і підтримку підприємництва в промисловій сфері. Тому важливої ролі набуває глибше вивчення можливостей використання інновацій як способу розвитку економіки, забезпечення регулювання і підтримки інноваційних процесів як на рівні держави, так і на рівні підприємств. Класифікація основних аспектів трансформації управління інноваційними процесами дозволяє зробити висновок про значущі відмінності в стабільному технологічному виробництві і інноваційних змінах, що обумовлює форми їх організації, масштаби і способи дії на якість і конкурентоспроможність продукції, що випускається.

Створення правового, інституційного та фінансового середовища, яке сприяє технологічним інноваціям та їх широкому поширенню по всій країні, є, напевне, головною проблемою для України сьогодні. Приклад США та Європи (протягом кількох останніх років), де економічна сила країн пояснюється поєднанням умов, сприятливих для інноваційної діяльності та для розвитку підприємств, повинен заохотити Україну провести аналогічні реформи та забути про виключно державну підтримку інноваційних підприємств.

У цьому контексті основними завданнями держави повинні стати не надання якомога більшої кількості субсидій, а наступні дії:

а) організація мережі контактів та створення партнерства між трьома природними партнерами в інноваційній діяльності – дослідниками, підприємцями та джерелами фінансування;

б) задоволення, шляхом створення необхідних правових передумов, законної потреби джерел інформації у цій інформації;

в) сприяння фінансуванню інноваційної діяльності через фінансові методи та створення умов для забезпечення ліквідності їх ризику.

Багато вітчизняних експертів відстоюють думку, що тільки іноземні інвестори здатні переорієнтувати економіку на інноваційний лад. І в теорії, і на практиці донині вважається, що інвестиції автоматично забезпечують інноваційні процеси. Аналіз свідчить, що інвестиції і інновації взаємопов'язані і взаємодіють, проте ефект досягається лише за умови, коли інвестиції, їх структура відображають технологічну структуру економіки і забезпечують пріоритетний розвиток вищих технологічних устроїв [7].

Насправді структура інвестицій, які поступають до України, не дозволяє стверджувати, що вони мають інноваційний характер. У ній переважають вкладення у виробничу сферу. Причому вони майже не стосуються перспективних високотехнологічних виробництв [6].

Ефективність використання іноземних інвестицій залежить від обсягів залучених коштів і частки тієї їх частини, яка буде направлена на модернізацію виробництва.

Залучення інвестицій в інноваційний розвиток можливий за умови створення промислово-фінансових груп (ПФГ). ПФГ – це диверсифіковані багатофункціональні структури, створені на основі об'єднання капіталів промислових підприємств, кредитно-фінансових установ та інших господарських суб'єктів з метою максимізації прибутку, підвищення ефективності виробничих і фінансових операцій, посилення конкурентоздатності на внутрішньому і зовнішньому ринках, зростання економічного потенціалу як усїєї групи в цілому, так і кожного з її учасників.

У сучасних умовах розвиток таких груп стає одним із основних напрямів розвитку світової економіки. Останнім часом посилюється мотивація підприємств до входження в ПФГ. Такі наміри пов'язані з можливістю забезпечити контроль над підприємствами з метою налагодження вигідних технологічних і господарських зв'язків. Багатьох господарських суб'єктів приваблює перспектива спільної реалізації пріоритетних загальнонаціональних програм, отримання необхідної державної підтримки, освоєння довгострокових і перспективних інвестиційних проектів. ПФГ, які охоплюють промислові підприємства, дослідні організації, торговельні фірми, банки та інші структури, засновані

на внутрішніх договірних відносинах, стали своєрідним каркасом ринкової економіки багатьох країн. Існує багато інструментів інтеграції підприємств у ПФГ. До основних механізмів консолідації капіталу підприємств можна віднести такі:

- а) холдингова форма управління акціонерним капіталом групи;
- б) довічне управління головним підприємством акціями учасників групи;
- в) взаємне володіння акціями учасників ПФГ;
- г) довгострокові фінансові зв'язки;
- д) спільне відкриття акціонерної компанії (головного підприємства; торгового дому тощо).

Структури, які утворюються шляхом об'єднання промислових, фінансових, інтелектуальних ресурсів мають різні назви (промислово-фінансова група, фінансово-промислова група, промислово-фінансова корпорація, міжнародна фінансова корпорація, транснаціональна фінансова корпорація, транснаціональна фінансово-промислова корпорація тощо). Але усі вони мають дві базові (домінантні) характеристики, через які формулюється визначення ПФГ, а саме:

- ціль (отримання доходу, прибутку, максимізація прибутковості тощо).
- адміністративно-економічна форма (об'єднання підприємств, капіталу).

До основних завдань створення ПФГ належать: централізація фінансових ресурсів; оптимізація фінансових документів; централізація закупівлі товарів, послуг; технічне переоснащення виробництва упровадження технологій тощо.

Цільова спрямованість ПФГ – розширення внутрішнього ринкового сектору та експансія на світовий ринок. Головним фактором виконання такого завдання є інноваційна діяльність та створення наукомісткої продукції. Тому формування інвестиційних ресурсів забезпечення інноваційної діяльності є особливо важливою складовою організаційно-економічного механізму управління інноваційно-інвестиційним потенціалом ПФГ. Потужним джерелом формування інвестиційних ресурсів ПФГ є лізингові операції, які, в свою чергу, поділяються на фінансові та оперативні. Застосування фінансового лізингу в рамках ПФГ дає змогу збільшувати заставні і, як наслідок, кредитні ресурси ПФГ.

На сьогодні в Україні існують крупні господарські структури, які відповідають формальним ознакам промислово-фінансових груп. Масштаб їхньої діяльності дозволяє активно впливати на стан національної економіки в цілому, багато в чому визначаючи напрями її подальшого розвитку.

ПФГ вже здатні на рівних не тільки взаємодіяти з крупними зарубіжними корпораціями, але й здійснювати експансію на світові ринки з власною конкурентною продукцією, вступати в боротьбу за формування та перерозподіл світового доходу. Зайве доводити, як це важливо зараз, в епоху глобалізації світового господарства та диктату транснаціональних корпорацій. Останнім прикладом є події навколо конкурсу з продажу польського металургійного комбінату HUTA Stali Czestochoea (HSC), в якому брала участь українська ПФГ «Індустріальна спілка Донбасу». Конкурсна пропозиція української сторони була найкращою серед пропозицій учасників конкурсу – американських, російських, українських, індійських компаній [8].

Разом з тим, діяльність ПФГ формально не підпадає під дію профільного Закону України «Про промислово-фінансові групи в Україні» через його недосконалість. Таким чином, існуючі ПФГ як структури не оформлені на офіційному рівні та їхня діяльність не підпадає під спеціальний контроль, моніторинг та регулювання, що суперечить загальноприйнятій світовій практиці.

Стосовно перспектив подальшого розвитку ПФГ в Україні зазначимо таке – за оцінками більшості аналітиків становлення таких груп продовжуватиметься, але при цьому чітко помітні дві основні тенденції. По-перше, в існуючих ПФГ чітко простежується процес реструктуризації активів та системи корпоративного управління. Головний акцент робиться на поділ стратегічного центру прийняття рішень (керуюча компанія) та оперативного управління, яке передається управлінським командам за напрямками бізнесу (так звані профіт-центри). По-друге, найпотужніші ПФГ все частіше вносять до перспективних планів розвитку комплекс заходів, спрямованих на експансію капіталу за межі України.

Таким чином, промислово-фінансові групи є структурою, що дозволяє, в силу свого особливого становища на ринку, перерозподіляти інвестиційні кошти з розвинутих галузей у відстаючі, за умов дотримання принципів взаємодії між ПФГ і державою, перерахованих вище. Механізм перерозподілу коштів заснований, у першу чергу, на процесах диверсифікованості інноваційної діяльності, яка здійснюється у фінансово-промислових групах. У рамках ПФГ можливе формування специфічних фінансових потоків, що будуть сприяти раціональному репрофілюванню виробництва, а створення груп на базі наукомістких виробництв дозволить зберегти значні досягнення вітчизняної науки в лазерній технології, космічних розробках, мікроелектроніці, оборонній промисловості тощо [5].

Саме інноваційний процес забезпечить підприємствам ПФГ підвищення ефективності їх діяльності. Інноваційний процес – це складний комплексний організаційний захід з інформаційно насиченими етапами ухвалення самих різнорідних рішень підприємств ПФГ. Організація такого процесу дозволяє понизити ризик помилкових рішень ПФГ і витрачання в процесі виконання НДДКР і організації серійного виробництва нового товару на підприємствах ПФГ.

Специфіка НДДКР, як бізнесу, полягає в тому, що часто виникає ситуація «двох бізнесів»: отримання і використання на користь підприємств ПФГ планових результатів НДДКР, а також побічних результатів, що мають комерційне значення.

Стратегія НДДКР повинна будуватися на основі загальної стратегії бізнесу підприємства. Проте стратегія НДДКР має власне поле застосування і свої специфічні особливості.

Найважливішим елементом стратегії НДДКР на підприємствах ПФГ є вибір і управління портфелем НДДКР в умовах обмеженості ресурсів на інноваційну діяльність.

Підприємства в своїй діяльності можуть використовувати наступальну стратегію НДДКР (розробка нових продуктів і технологій), захисну стратегію (поліпшення продуктів і технологій), змішану стратегію, а також ліцензування. Вибір стратегії впровадження інноваційного проекту залежить від ринкового положення підприємства, його конкурентного статусу, стадії життєвого циклу галузі і характеру портфеля.

Ми вважаємо, що протягом всієї роботи над інноваційним проектом за участю служб всіх сфер діяльності підприємства, необхідно здійснювати комплексну оцінку чинників, що впливають на ефективність інноваційної діяльності.

Аналіз інноваційних проектів повинен виходити з того, що:

—кожний чинник, що має вплив на економічні параметри проекту, повинен бути ретельно оцінений;

—відкидаються проекти, що не задовольняють хоч би одному істотному критерію;

—виявляється і оцінюється необхідність в додатковій інформації;

—існує база для зіставлення проектів;

—існує процедура узгодження дій керівників фірми, НДДКР і інших служб;

—розроблена процедура узагальнюючої оцінки (методи згортання багатокритеріальних оцінок);

—останнє рішення за проектом залежить від проникливості, конструктивної позиції, інтуїції керівника корпорації.

Висновки з проведеного дослідження. Нами встановлено, що основними ознаками досягнення успіху у сфері інноваційної діяльності є прийняття (та ефективне використання під пильним контролем Уряду, податкових та інших органів, які відповідальні за виконання) фінансових інструментів, що стимулюють створення підприємств, розробку інституційних заходів з метою зближення науково-дослідницької діяльності та діяльності підприємств, розробку всеохоплюючої системи показників, яка базується на конкретних інструментах, які пов'язані із різними стадіями розвитку інноваційних проектів.

Проведений нами аналіз показав, що головною базою модернізації підприємств є самофінансування, засоби інституційних інвесторів (банків, страхових компаній, пенсійних і інвестиційних фондів, які, зокрема, концентрують заощадження населення), а також бюджетні кошти. Проте цих джерел недостатньо для масштабного технічного і технологічного переоснащення виробництва в прийнятні терміни. Тому все більшого значення набуває залучення іноземних інвесторів, серед яких особливе місце займають українські резиденти – власники вивезених раніше капіталів.

Бібліографічний список

1. Гальчинский А. Становление инвестиционной модели экономического роста Украины / А. Гальчинский, С. Левочкин // Экономика Украины. – 2004. – № 6. – С. 9-10.
2. Захарин С. В. Усиление роли корпоративных структур в развитии инновационной экономики / С. В. Захарин // Финансы Украины. – 2006. – № 5. – С. 49- 55.
3. Затонацка Т. Г. Особенности бюджетного инвестирования в Украине на современном этапе / Т. Г. Затонацка, А. В. Ставицкий // Финансы Украины. – 2006. - № 4. – С. 47- 53.
4. Пустовойт О. К вопросу о среднесрочной перспективе развития экономики Украины / О. Пустовойт // Экономика Украины. – 2005. – № 6. – С. 42-52.
5. Тулуш Л. Д. Налоговые рычаги и механизмы стимулирования инноваций / Л. Д. Тулуш // Финансы Украины. - 2006. – №. 4. – С. 62-63.
6. Чухно А. Актуальные проблемы стратегии экономического и социального развития на современном этапе / А. Чухно // Экономика Украины. – 2004. – № 4. – С. 15-16.
7. Інноваційна стратегія українських реформ / [Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П.]. – К. : Вища школа, 2002. – С. 85-92.
8. Курс лекцій по социально-экономическому прогнозированию./ Под. ред. В. Н. Мосина, Д. М. Крука. – Ростов н/Д: Рост. гос. строит. ун-т. 2000. – 346 с.

Анотація

Досліджено теоретико-методичні засади інновацій та інноваційної діяльності підприємств. Встановлено чинники, що впливають на ефективність інноваційної діяльності підприємств. Визначено проблеми створення дієвої системи управління ефективністю інноваційної діяльності підприємств. Запропоновано з метою підвищення ефективності використання інновацій проведення інфраструктурної модернізації виробництва.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, ефективність, управління, чинники, проблеми, методика, теорія, наслідки, успіх.

Аннотация

Исследованы теоретико-методические основы инноваций и инновационной деятельности предприятий. Определены факторы, которые влияют на эффективность инновационной деятельности предприятий. Определены проблемы создания действенной системы управления эффективностью инновационной деятельности предприятий. Предложено, с целью повышения эффективности использования инноваций, провести инфраструктурную модернизацию производства.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, эффективность, управление, факторы, проблемы, методика, теория, результаты, успех.

Annotation

Theoretical basis of innovations and enterprises` innovative activity, methodical approaches to enterprises` innovative activity efficiency assessment are examined. Factors of the enterprises` innovative activity efficiency are defined. Problems of the efficient innovative activity management system formation are determined. Enterprise`s infrastructure modernization for the sake of innovations efficiency stimulation is proposed.

Key words: innovations, innovative activity, efficiency, management, factors, problems, methods, theory, spillover, success.